

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 616-058(497.4)(091)
929Šimec A.

Prejeto: 24. 9. 2020

Katarina Keberdr., višja znanstvena sodelavka, ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana
E-pošta: katarina.keber@zrc-sazu.si**Amalija Šimec: zdravnica pionirka*****Slovenska začetnica epidemiologije in bakteriologije v obdobju med svetovnima vojnama**

IZVLEČEK

Amalija Šimec (1893–1960) se v zgodovini slovenske medicine uvršča tako med začetnike socialne medicine kot tudi med začetnike uveljavljanja epidemiologije in bakteriologije. Bila je prva slovenska Rockefellerjeva štipendistka in je v obdobju med svetovnima vojnama opravljala izrazito pionirsko delo na več področjih medicine. S svojo publicistično dejavnostjo in predavanji je aktivno promovirala socialno medicino ter ozaveščala prebivalstvo o pomenu higiene in temeljih zdravstva.

KLJUČNE BESEDE

Amalija Šimec, zgodovina medicine, socialna medicina, Rockefellerjeve štipendije, Rockefellerjeva fundacija, prve zdravnice

ABSTRACT

*AMALIJA ŠIMEC: A TRAILBLAZING PHYSICIAN
THE FOUNDER OF SLOVENIAN EPIDEMIOLOGY AND BACTERIOLOGY
IN THE INTERWAR PERIOD*

Amalija Šimec (1893–1960) has been recognized in the history of Slovenian medicine as a trailblazer of Slovenian social medicine as well as epidemiology and bacteriology. She was the first Slovenian recipient of the Rockefeller Fellowship and did significant pioneer work during the interwar period in several fields of medicine. With her publishing and lecturing activities, she actively promoted social medicine and raised public awareness about the importance of hygiene and the foundations of healthcare.

KEY WORDS

Amalija Šimec, history of medicine, social medicine, Rockefeller Fellowship, Rockefeller Foundation, first female physicians

* Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0052 in raziskovalnega projekta J6-1801, ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz javnega proračuna.

»Športna postava, hiter, odločen, a elastičen korak, pametne, vsevedne oči, ob katerih imaš kljub naočnikom občutek, da ti prodirajo prav v globino duše: to je dr. Malka Šimec. Hiti, hiti. Čakajo jo v daljnem slovenskem naselju zdravstvenega pouka željni vaščani, čaka jo delo v mestu, kliče jo radio, sprašuje po nji sto in sto pomoči potrebnih [...]«.¹

Amalija Šimec (1893–1960) se v zgodovini slovenske medicine uvršča tako med začetnike socialne medicine kot tudi med začetnike uveljavljanja epidemiologije in bakteriologije ter ne nazadnje med prve slovenske zdravnice in šolske zdravnike. Bila je edina zdravnica, ki se je v dvajsetih letih 20. stoletja uveljavila med sicer sprva izključno zdravniki v javnem zdravstvu. Eden prvih zapisov o njej sega v leto 1926, ko jo je Alojzija Štebi v knjigi *Slovenska žena* uvrstila med vidnejše izobražene Slovenke.² Kasneje se je o njej zvrstilo še nekaj zapisov, geslo je dobila tudi v *Slovenskem biografskem leksikonu*, *Enciklopediji Slovenije* in biografskem leksikonu *Osebnosti*.³ Njeno delo doslej še ni bilo podrobneje obravnavano, tudi v

tem članku bodo osvetljeni le določeni vidiki njenega življenja in dela.

Iz Tržiča v svet ...

Amalija Šimec se je 30. oktobra 1893 rodila v Tržiču. Oče Alojzij je bil bivši lastnik furnirskih žag, živeli so v hiši št. 117, ki jo je kasneje kupil lekarnar Bohuslav Lavička in je bila znana kot Lavičkova lekarna. Ko je bila Amalija stara šest let, se je družina preselila v Ljubljano in oče je zatem kmalu umrl. Tu je obiskovala višjo ljudsko šolo pri Sv. Jakobu in nato gimnazijo, maturirala je leta 1914.⁴ Na Dunaju je od leta 1914 do začetka 1919 študirala medicino. Ker naj bi leta 1919 univerza onemogočila študij nenemškimi študentom, je študij medicine nadaljevala v Pragi in tu diplomirala oziroma promovirala 10. julija 1920.⁵ Ingrid Arias navaja podatek, da je bila Amalija Šimec v letih 1917–1918 v zimskem semestru vpisana v 6. semester študija medicine na dunajski univerzi.⁶

Amalija Šimec kot študentka medicine na Dunaju leta 1916 (tretja z leve)
(Brlek et al., *Dr. Amalija Šimec*, str. 21).

¹ M. M., *Dr. Malka Šimec*, str. 68.

² Štebi, *Slovenska žena*, str. 231.

³ Uršič, *Šimec Amalija*, str. 618–619; Demšar, *Šimec Amalija*, str. 37; Stanonik in Brenk, *Šimec Amalija*, str. 1115; Toplak, *Prve slovenske znanstvenice*, str. 205; Zupanič Slavec in Slavec, *Prvi slovenski šolski zdravniki*, str. 55–56.

⁴ Brlek et al., *Dr. Amalija Šimec*, str. 4.

⁵ Štebi, *Slovenska žena*, str. 231.

⁶ Arias, *Slowenische Medizinstudentinnen*, str. 39.

Amalija Šimec z mamo leta 1918 (Brlek et al., Dr. Amalija Šimec, str. 4).

V študijskem letu 1915/16 je kot prva slovenska študentka medicine dobila Knafljevo štipendijo v višini 600 kron, ki ji je kot pomemben vir preživetja pomagala v letih študija medicine na Dunaju. Iz prošnje za štipendijo je razvidno, da je živela skupaj z mamo vdovo, ki je bila sicer lastnica hiše v Ljubljani, in s še nepreskrbljenim bratom.⁷ Od 30 razpisanih štipendij so jih v tem letu podelili 15, le dve sta dobili tudi prvi študentki. Čeprav je veljalo načelo, da je študent dobil pravico do štipendijske podpore do konca študija, so v času prve svetovne vojne vsako leto znova razpisali vsa štipendijska mesta.⁸ Amalija Šimec je namreč leta 1917 znova zaprosila za štipendijo kot študentka 6. semestra medicine, štipendija pa ji je bila ponovno podeljena.⁹

V času študija je med počitnicami delala v bolnišnici v Ljubljani, od jeseni 1917 do pomladi 1919

kot pomožna zdravnica v vojaški bolnišnici Gottfried von Preyer Spital na Dunaju, od oktobra 1918 do 1919 pa v tamkajšnjem otroškem sanatoriju. Po končanem študiju je do januarja 1921 delala kot zdravnik sekundarij v Deželni bolnici v Ljubljani. Zatem je odšla na specializacijo iz bakteriologije in epidemiologije na Dunaj, januarja 1922 pa na epidemiološki zavod v Zagreb, kjer se je ukvarjala tudi z znanstvenim raziskovanjem s področja bakteriologije. Opravila je tudi tečaj iz hematologije. Leta 1922 je znanstveno raziskovala bakterijo *paratyphi Hirschfeld*, pri čemer ji je zaključek raziskav preprečilo lastno obolenje za tifusom. Ob znanstvenem delu se je ranila na stekleni pipeti in se okužila s klicami čiste kulture tifusa. Sama je napisala, da je takrat zaradi nujnih zdravstveno-organizatorskih nalog brez okrevanja nastopila službo, posledica tega je bila trajna okvara srčne mišice. Raziskovala je tudi patogenost bakterije, ki povzroča tuberkulozo (*Mycobacterium tuberculosis*, imenovano tudi Kochov bacil), in sicer je spremljala, kako se patogenost bakterij spreminja v odvisnosti od kislosti gojišča, v katerem jih gojimo.¹⁰

Septembra 1922 se je vrnila v Ljubljano in 29. oktobra 1922 ustanovila Stalno bakteriološko stani-

⁷ Archiv der Universität Wien, Akten des Rektorats / akademischen Senats, Knaffl-Stiftung Verleihung, G. Z. 373 1915/16, Mittellosigkeit-Zeugnis z dne 26. 1. 1915. Dokumente mi je prijazno posredoval dr. Miha Šimac. Amalija je imela dva brata, in sicer Janeza Janca (roj. 1887), ki je bil po mamini strani nezakonski, in dve leti mlajšega Ferdinanda (1895–1959). Leta 1910 je z njo in mamo stanoval le še brat Ferdinand. Gl. popis prebivalstva v letih 1900 in 1910 na <https://www.sistory.si/>.

⁸ Vodopivec, *Luka Knafelj*, str. 78, 48–49.

⁹ Archiv der Universität Wien, Akten des Rektorats / akademischen Senats, Knaffl-Stiftung Verleihung, G. Z. 373 1915/16, Prošnja Amalije Šimec za dodelitev Knafljeve štipendije z dne 21. 9. 1917.

¹⁰ Štebi, *Slovenska žena*, str. 231; Uršič, *Šimec Amalija*, str. 618–619; Brlek et al., *Dr. Amalija Šimec*, gl. spominski zapis dr. Ane Kraker-Starman, str. 7 in prošnja Amalije Šimec za zvišanje pokojnine z dne 18. 9. 1951, str. 9.

co, ki jo je do leta 1925 tudi vodila.¹¹ Postaja je prva v slovenskem prostoru izvajala bakteriološke in druge laboratorijske preiskave. Leta 1925 se je ljubljanska postaja pridružila Higienskemu zavodu v Ljubljani kot njegov bakteriološko-epidemiološki oddelek. Glavno delo oddelka je bil boj proti nalezljivim boleznim, pri čemer so združevali takratno znanje sodobne bakteriologije, epidemiologije in znanstvene higijene. Oddelek je bil razdeljen na štiri odseke: diagnostični odsek in odsek za serološko diagnostiko sifilisa, epidemiološki odsek, dezinfekcijsko službo in antirabični (protisteklinski) odsek.¹² Amalija Šimec je pomagala tudi pri ustanovitvi bakteriološke postaje leta 1923 v Celju. Tretja bakteriološka postaja je bila leta 1929 ustanovljena v Mariboru.

V Ameriko kot Rockefellerjeva štipendistka

Amalija Šimec je bila prva slovenska štipendistka Rockefellerjeve fundacije. Ameriška fundacija s sedežem v New Yorku je bila ustanovljena leta 1913 in je bila ena večjih človekoljubnih organizacij v prvi polovici 20. stoletja. Ustanovil jo je John David Rockefeller starejši (1839–1937), ki je leta 1901 ustanovil in podpiral tudi Rockefellerjev inštitut za medicinske raziskave. Po prvi svetovni vojni je fundacija podpirala predvsem javnozdravstvene ustanove v Evropi na območjih, ki jih je najbolj prizadela vojna. Njen glavni namen je bila pomoč pri preučevanju in izkoreninjenju različnih nalezljivih bolezni kot najpomembnejšemu zdravstvenemu problemu takratne družbe. Podpirala je ustanavljanje novih javnozdravstvenih ustanov, reforme na področju zdravstvenega in medicinskega izobraževanja ter zdravstveno propagando. Rockefellerjeva fundacija je v obdobju med svetovnimi vojnami delovala tudi na območju Kraljevine SHS. Dejavnosti fundacije v Evropi je vodil njen urad v Parizu.¹³

Za obdobje po prvi svetovni vojni je bila značilna nova zdravstvena politika, ki je v središče postavljala javnozdravstvene probleme in preventivo. Slabo zdravstveno stanje ljudi po vojni je zahtevalo nov način delovanja, širši in kompleksnejši, kot so ga poznali do takrat. Ljudje so bili po vojni prizadeti zaradi nalezljivih bolezni, kot so bile tifus, španska gripa in tuberkuloza. Poleg tega so težke socialne in gospodarske razmere še dodatno prispevale k širjenju nalezljivih bolezni. Da bi lahko preprečevali izbruhe epidemij in nadzorovali obstoječe bolezni, je bilo nujno oblikovati močan javnozdravstveni program, ki bi vzpostavil dejavno higiensko-epidemiološko in medicinsko-profilaktično službo. Prav tako je bilo treba vzpostaviti sistem, s pomočjo katerega bi lahko bila medicinska pomoč dostopna širšim slojem pre-

bivalstva ter ne bi bila omejena le na bogate in prebivalstvo v večjih mestih.¹⁴

Delo fundacije se je prilagajalo razmeram v posameznih državah, pri čemer so sodelovali lokalni strokovnjaki. V Kraljevini SHS je vlogo pobudnika sprememb v javnem zdravstvu odigral dr. Andrija Stampar (1888–1958), ki je bil v dvajsetih letih 20. stoletja načelnik higienskega odseka Ministrstva narodnega zdravja (Ministarstvo narodnog zdravlja). Prav on je bil zaslužen za sodelovanje novonastale države in Rockefellerjeve fundacije. Fundacija je na območju Kraljevine SHS financirala različne programe: gradnjo Škole narodnog zdravlja v Zagrebu, pomagala je različnim socialnomedicinskim in izobraževalnim ustanovam, štipendirala je osebe in financirala preučevanje posameznih bolezni. Željko Dugac je raziskoval sledi, ki so jih programi fundacije v sodelovanju z Andrijo Stamparjem in zdravstvenim sistemom takratne države pustili ne le na področju javnega zdravstva in medicinskega izobraževanja, ampak tudi širše v družbi.¹⁵

Amalija Šimec je bila tesna sodelavka zdravnika higienika Iva Pirca (1891–1967), ki je po Stamparjevem modelu na Slovenskem uveljavljal socialnomedicinska načela in javno zdravstvo. Bil je eden prvih slovenskih higienikov in specialistov socialne medicine, ki je od ustanovitve leta 1923 vodil Higienski zavod v Ljubljani. Ivo Pirc velja za utemeljitelja slovenskega javnega zdravstva.¹⁶

Aprila 1925 je Amalijo Šimec Ministrstvo za narodno zdravje kot štipendistko Rockefellerjeve fundacije poslalo na enoletno študijsko potovanje v Združene države Amerike, obiskala je tudi Kanado. V tabeli štipendistov mednarodnega zdravstvenega odseka Rockefellerjeve fundacije za *stipendije u inozemstvu od 1924 do 1927* je od 34 štipendistov iz Kraljevine SHS navedena kot petnajsta, in sicer kot dr. Amalija Šimić, štipendistka za področje epidemiologije v ZDA za obdobje od 20. aprila 1925 do 19. aprila 1926.¹⁷ V ZDA je leta 1925 odpotovala z ladjo *France*.¹⁸ Štipendija ji je omogočila preučevanje delovanja tamkajšnjih javnozdravstvenih ustanov in zdravstvene organizacije v ameriških mestih. Del časa je lahko namenila tudi znanstvenemu raziskovanju, izobraževanju in strokovnim predavanjem.¹⁹

Ohranjeno pismo Amalije Šimec iz Bostona materi z dne 4. marca 1926 razkriva njeno delovanje v zadnjih mesecih bivanja v ZDA in Kanadi.²⁰ V času

¹⁴ Prav tam, str. 3–4.

¹⁵ Prav tam, str. 4–5.

¹⁶ Zupanič Slavec, Dr. Ivo Pirc, str. 163.

¹⁷ Dugac, *Protiv bolesti i neznanja*, str. 96–98. Drugi viri kot področje njenega izpopolnjevanja v ZDA navajajo socialno medicino.

¹⁸ <http://heritage.statueofliberty.org/passenger-result> (2. 9. 2020).

¹⁹ Štebi, *Slovenska žena*, str. 231.

²⁰ Tržiški muzej, Pismo Amalije Šimec mami iz Bostona z dne 4. marec 1926.

¹¹ Štebi, *Slovenska žena*, str. 231; Uršič, Šimec Amalija, str. 618.

¹² Zupanič Slavec, *Razvoj javnega zdravstva*, str. 105.

¹³ Dugac, *Protiv bolesti i neznanja*, str. 3, 13.

Amalija Šimec v Clevelandu leta 1926 (Brlek et al., Dr. Amalija Šimec, str. 10).

med božičem 1925 in marcem 1926 je namreč obiskala mesta Washington, Detroit, Cleveland, Toronto in Boston. Še posebno je dodobra spoznala Toronto, kjer pravi, da so jo zelo lepo sprejeli. V svojih predavanjih je predstavljala tudi svojo državo ter razvoj in delovanje jugoslovanskega javnega zdravstvenega sistema. »[...] Zlasti na univerzi so moja predavanja vzbudila veliko pozornosti. [...] Vsi so rekli: mi smo mislili, da ste se vi prišli k nam učiti, zdaj pa vidimo, da se moramo mi učiti od vas. Mislim, da boljšega spričevala niso mogli dati našemu delu, kot so ga s temi besedami [...]«. ²¹

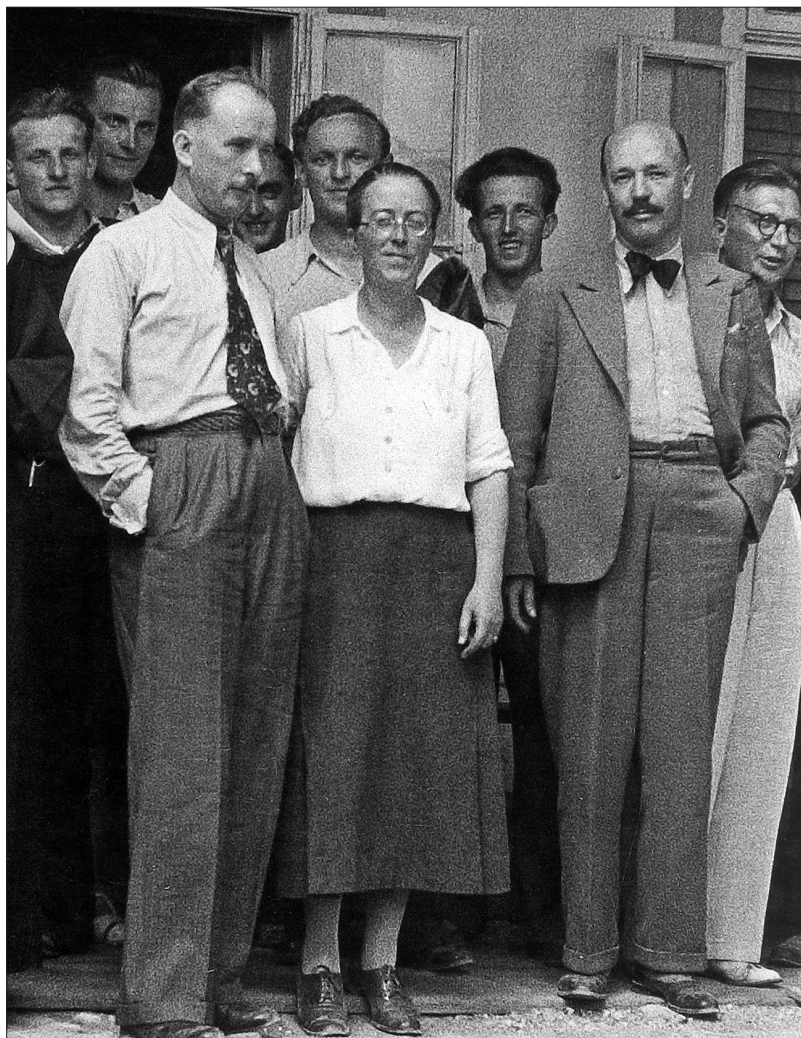
Na poti v Kanado se je ustavila tudi pri slovenskih izseljencih v Clevelandu, kjer je 31. januarja 1926 v poslopju Slovenskega narodnega doma imela predavanje o nalezljivih boleznih. Kasneje ga je na njihovem »zdravstvenem tednu« v organizaciji mestne zdravstvene uprave morala še dvakrat ponoviti.

Njeno predavanje o nalezljivih boleznih je odmevalo tudi v časopisih. Clevelandski časopis *Enakopravnost* je objavil članek, ki je vseboval dele njenega predavanja. ²² »Moderna medicina skuša varovati ljudi smrti po nalezljivih boleznih s tem, da bolezen prepreči; torej ne da jih samo zdravi. V ta namen je bila začeta nova veja medicine, ki se imenuje bakteriologija. Ta se peča s preučevanjem bakterij, ki so povzročiteljice nalezljivih bolezni [...]. ²³ Pri kvarantini okrajna oblast prepove bolniku in njegovim sorodnikom zapustiti hišo, kakor tudi prijateljem in znancem vstopiti v hišo bolnika. Mnogo ljudi se temu upira, ker se ne zavedajo, da je kvarantina le v njihovo korist in v korist cele vasi, mesta ali celo dežele. V slučajih davic, pegastega legarja, koz in skratinke mora biti kvarantina popolna, kajti drugače ne pomaga nič. [...] Poleg kvarantine pa imamo še en pripomoček proti nalezljivim boleznim: cepljenje. V Evropi pred-

²¹ Prav tam.

²² E. P., Predavanje doktorice Malke Šimec, str. 1, 4.

²³ Prav tam, str. 1.

Amalija Šimec s sodelavci Higienskega zavoda v Ljubljani okoli leta 1930. Stoji med Ivanom in Bojanom Pircem (Zupanič Slavec, Razvoj javnega zdravstva, str. 95).

pisujejo vse države obvezno cepljenje in to največ zato, ker se zavedajo velike nevarnosti te ali druge epidemije. [...] Konec predavanja želim poudariti, da so nalezljive bolezni bolj razširjene kot se misli. Zato je važno, da zdravniki in oblasti nalezljive bolezni proučujejo in da ljudje o njih vedo. Čim več bomo o njih vedeli, tem lažje se jih bomo varovali.»²⁴

V Clevelandu si je ogledala zdravstvene ustanove, sprejel jo je tudi univerzitetni profesor javnega zdravstva in higijene dr. Perkin. 1. marca se je z vlakom iz Toronta odpeljala v Boston, kjer je obiskovala predavanja na univerzi. Stanovala je v isti hiši kot druga Rockefellerjeva štipendistka, zdravnica Desanka Ristović iz Zagreba, ki je štipendijo prejela za področje šolske higijene.²⁵ Čeprav je v Združenih državah Amerike dobila ponudbe za službo, med drugim jo je

vabil, naj ostane, tudi srbsko-ameriški fizik in matematik Mihajlo Pupin, se je vrnila v domovino.²⁶

Vrnitev v Kraljevino SHS

Še isto leto po prihodu iz ZDA je Amalija Šimec prevzela vodenje šole za medicinske sestre v Zagrebu (Škola za sestre pomočnice) in jo vodila do avgusta 1931. Šolo je po lastnih besedah »prevzela v popolnoma dezorganiziranem stanju, v teku petih let pa dvignila na mednarodno višino.«²⁷ Ker je bil eden od pomembnejših programov Rockefellerjeve fundacije po prvi svetovni vojni tudi pomoč pri vzpostavljanju in napredku šol za medicinske sestre, so leta 1923 kot eno od obetavnejših šol izbrali prav zagrebško.

²⁴ Prav tam, str. 4.

²⁵ Tržiški muzej, Pismo Amalije Šimec mami iz Bostona, 4. 3. 1926; prim. Dugac, *Protiv bolesti i neznanja*, str. 97.

²⁶ Uršič, Šimec Amalija, str. 618; gl. https://en.wikipedia.org/wiki/Mihajlo_Pupin (14. 9. 2020).

²⁷ Brlek et al., *Dr. Amalija Šimec*, Prošnja Amalije Šimec za zvišanje pokojnine z dne 18. septembra 1951, str. 9.

Šola za medicinske sestre v Zagrebu je bila ustanovljena leta 1921 kot prva v Kraljevini SHS. Amalija Šimec je tako v svojem mandatu vodenja šole še naprej ostajala formalno povezana s fundacijo, ki je 14.500 dolarjev namenila sofinanciranju zgradbe in opreme šole ter krila stroške triletnega delovanja in štipendiranje učencev. Fundacija je pomagala tudi pri štipendiranju sester za izobraževanje v Avstriji, Franciji, Kanadi, ZDA in v Združenem kraljestvu. Do leta 1928 so za sestre zagrebške šole namenili 14 štipendij, pet štipendij za beograjsko šolo in eno štipendijo za ljubljansko šolo.²⁸

Po prihodu iz Zagreba se je Amalija Šimec vrnila na ljubljanski Higijenski zavod in prevzela delo šolske zdravnice, ki ga je opravljala med letoma 1932 in 1934. Tako sodi tudi med prve šolske zdravnike.²⁹ Opravljala je zdravniško delo za šolarje na ljubljanskih srednjih in strokovnih šolah. Nameravala je preučiti delovne razmere šolarjev za sestavo načrta sistematične zaščite šolske mladine. Zatem je leta 1935 prevzela vodenje socialnomedicinskega oddelka pri Higijenskem zavodu. V delo tega oddelka je sodilo ustanavljanje novih higijenskih zavodov, raziskovanje zdravstvenega stanja in higijenskih razmer ter preučevanje aktualnih socialnomedicinskih problemov. Oddelek so sestavljali trije deli: higijensko-propagandni odsek, vitalno-statistični odsek in antropološki odsek.³⁰

Amalija Šimec je bila vsestransko dejavna. Med drugim je organizirala prvi večmesečni socialno-zdravstveni vzgojni tečaj kot pripravo za socialno šolo za ženske in štirinajstdnevne strokovne nadaljevalne tečaje za medicinske sestre. Sestavila je načrte in predloge za dezinfekcijski zavod za ljubljansko bolnišnico, zavod za reedukacijo ogroženih deklet (nerealizirano) in nov učni načrt iz higijene za srednje šole. Dejavna je bila pri boju za gradnjo delavskih stanovanj v Trbovljah in pri vključevanju obrtnih učencev v splošno zdravstveno zaščito.³¹ V času koroškega plebiscita leta 1920 je na Koroškem organizirala zasilno bolnišnico.³² Izvedla je ogromno predavanj za zelo različno občinstvo. Pogosto je predavala tako na ljubljanskih šolah, radiu in Zdravniškem društvu kot tudi na podeželju. Besede kmečke ženske, ki je od daleč prišla na njeno predavanje, razkrivajo njeno sposobnost podajanja razumljivih razlag: »Tako nam ni še nihče govoril... Ah, da bi nam še in še!³³ Študijsko je poleg ZDA in Kanade obiskala še Anglijo, Francijo in Nemčijo ter se leta 1936 kot delegatka udeležila Balkanskega kongresa za zaščito mladine v Atenah.³⁴

Septembra 1945 je zaradi boleznih odklonila povabilo za predavateljico higijene in socialne medicine na Medicinski fakulteti v Ljubljani.³⁵ Med letoma 1945 in 1947 je bila načelnica Oddelka za vrhovni zdravstveni nadzor pri Ministrstvu za zdravje.³⁶ Leta 1947 se je pri štiriinpetdesetih letih upokojila, saj zaradi zdravstvenega stanja ni zmogla več opravljati dela. Spomini dr. Ane Kraker-Starman, ki je Amalijo Šimec osebno poznala, pa kažejo na to, da so bile njene ambicije po drugi svetovni vojni drugačne in da jih tudi zaradi močne katoliške drže takrat ni mogla uresničiti.³⁷

Publicistično delo

Zdravnica Amalija Šimec bi bila danes v javnosti prepoznana kot odlična komunikatorka v znanosti. Poleg znanstvenih člankov je bil pomemben del njene publicistične dejavnosti namenjen nasvetom ljudem glede higijene in zdravega načina življenja. Ljudem je znala na razumljiv način predstaviti pomembnost nalezljivih boleznih in njihovih povzročiteljev – bakterij, kot na primer v članku »Ob stoletnici rojstva Luis Pasteurja«, kjer je razložila pomen odkritja bakterij, pasterizacijo in Pasteurjevo odkritje cepiva proti steklini. »Ko je Pasteur izrekel misel, da so tudi bolezni človeka povzročene po najmanjših živih bitjih, bakterijah ter dokazal, da zamoremo ohraniti vse one predmete, na katerih s toploto ali drugimi sredstvi uničimo ta živa bitja, se je poprijel teh Pasteurjevih naukov z vso vnemo slavni angleški zdravnik Lister.³⁸ Do tistih časov je bila namreč usoda operiranih ljudi silno žalostna. Po srečno uspeli in prestani operaciji se je začela rana gnojiti in se gnojila do konca in kraja čisto tako dolgo, dokler ni bolnik izdihnil. [...] Lister je namreč, spodbujen po Pasteurjevih naukih, začel izpirati rano in njeno okolico z karbolovo raztopino, prekuhal je obvezila in instrumente, pral roke s karbolom, celo v zrak je dal potom brizgalke razpršiti karbolovo raztopino. In kaj se je zgodilo? Rane se niso več gnojile in zastrupljenja krvi so ponehala. Danes lahko smelo trdimo, da gnojenja in zastrupljenja krvi po operacijah ni več.«³⁹

V letih 1933 in 1934 je pisala članke Zdravstvena vprašanja za družino in dom v Mladiki, ki so leto kasneje izšli v knjigi *Zdravstveni nasveti za družino in dom*.⁴⁰ Menila je, da morajo biti o škodljivostih, ki ogrožajo zdravje, in o obrambi pred njimi poučeni tudi ljudje sami, ne le zdravniki. Na razumljiv, poljuden način je pisala o hrani, obleki, stanovanju, delu

²⁸ Dugac, *O sestrama, siromašnima i bolesnima*, str. 16; Dugac, *Protiv bolesti i neznanja*, str. 121–123. Gl. <https://www.rockefellerfoundation.org/about-us/our-history/> (19. 9. 2020).

²⁹ Zupanič Slavec, *Prvi slovenski šolski zdravniki*, str. 56.

³⁰ Zupanič Slavec, *Razvoj javnega zdravstva na Slovenskem*, str. 115.

³¹ Uršič, Šimec Amalija, str. 618.

³² M. M., Dr. Malki Šimec, str. 68.

³³ Brlek et al., *Dr. Amalija Šimec*, str. 5.

³⁴ Uršič, Šimec Amalija, str. 618.

³⁵ Uršič, Šimec Amalija, str. 618; M. M., Dr. Malki Šimec, str. 68.

³⁶ Zupanič Slavec in Slavec, *Prvi slovenski šolski zdravniki*, str. 56.

³⁷ Brlek et al., *Dr. Amalija Šimec*, Spominski zapis dr. Ane Kraker-Starman z dne 19. 9. 1993 v Kranju, str. 7.

³⁸ Angleški kirurg Joseph Lister (1827–1912).

³⁹ Šimec, *Ob stoletnici rojstva Luis Pasteurja*, str. 107.

⁴⁰ Šimec, *Zdravstveni nasveti za družino in dom*.

Veličan Bešter: Amalija Šimec leta 1925 (www.dlib.si).

in počitku, o organih človeškega telesa in njihovem delovanju, o negi in prvi pomoči. Članke je objavljala v *Gospodinji* (Skodljivosti gospodinjskega poklica), *Kmečki ženi*, *Sestrinskem vestniku*, *Vigredi*, *Zdravju in Za vjero i dom*.⁴¹

Po upokojitvi je bolna živela sama s strežnico, zaradi bolezni je bila nesposobna za delo in zato odvisna od tuje, plačane pomoči. V prošnji za povečanje pokojnine navaja, da ta ne zadošča za prehrano, hišno pomočnico in številne pripomočke, ki jih ob dolgotrajni boleznini potrebuje. Doda še, da »je težko prositi človeku, ki je svoje življenje razdal obče koristnemu delu«. ⁴² K njej so prihajali duhovniki, pedagogi, umetniki, filozofi in tudi preprosti ljudje. Pomagala je mladim ljudem v stiskah, predvsem študentom je občasno nudila prenočišče. Ker je večino svoje pisne zapuščine uničila, je tem bolj dragocen ohranjen zapis, ki ga je Ana Kraker-Starman prepoznala kot moto njene zapuščine: »Ko bi mi zdaj, pred sklepom, rekel večni Oče: 'Tako je boš zdrava in mlada, samo se enkrat moraš prehoditi tisto svojo pot, ki si jo hodila tekom življenja' – bi brez pomisleka odgovorila: 'Moj Bog, iz svobodne volje, ne. Enkrat je bilo dovolj'. – A če bo me vprašal, ali želim zamenjati svoje življenje s katerim-

koli drugim, bi ravno tako hitro in brez pomisleka odgovorila: 'Ne, Gospod. Bilo je trudapolno življenje; a bilo je polno in bilo je moje!'«⁴³

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

Archiv der Universität Wien

Akten des Rektorats / akademischen Senats, Knaffl-Stiftung Verleihung, G. Z. 373 1915/16.

Tržiški muzej

Pismo Amalije Šimec mami iz Bostona z dne 4. marec 1926.

LITERATURA

Arias, Ingrid: Slowenische Medizinstudentinnen und Ärztinnen in Wien und Niederösterreich. *Grenz-überschreitende Medizin zwischen Ljubljana und Wien / Slovensko-avstrijske medicinske povezave* (ur. Zvonka Zupanič Slavec). Ljubljana, Wien: Inštitut za zgodovino medicine MF UL, 2004, str. 38–39.

Brlek, Ana et al. (ur.): *Dr. Amalija Šimec, prva akademsko izobražena Tržičanka*. Bistrica: OŠ, 1999.

Demšar, Marjeta: Šimec Amalija. *Enciklopedija Slovenije*, 13. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1999, str. 37.

Dugac, Željko: *O sestrama, siromašnima i bolesnima. Slike socijalne i zdravstvene povijesti međuratnog Zagreba*. Zagreb: Srednja Europa, 2015.

Dugac, Željko: *Protiv bolesti i neznanja: Rockefellerova fondacija u međuratnoj Jugoslaviji*. Zagreb: Srednja Europa, 2005.

E. P.: Predavanje doktorice Malke Šimec o nalezljivih boleznih. *Enakopravnost*, 2. 2. 1926, str. 1, 4.

M. M.: Dr. Malki Šimec ob šestdesetletnici. *Koledar družbe sv. Mohorja za navadno leto 1954*. Celje, 1953, str. 68.

Stanonik, Tončka in Brenk, Lan (ur.): Šimec Amalija. *Osebnosti, veliki slovenski biografski leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2008, str. 1115.

Šimec, Malka: Ob stoletnici rojstva Luis Pasteurja. *Mladika* 4, 1923, št. 3, str. 107–108.

Šimec, Malka: *Zdravstveni nasveti za družino in dom*. Celje: Družba Sv. Mohorja v Celju, 1935.

Štebi, Alojzija: Slovenska žena v raznih poklicih. *Slovenska žena* (ur. Minka Govekar). Ljubljana: Jugoslave Express Réclame Company, 1926, str. 224–233.

Toplak, Cirila: Prve slovenske znanstvenice, slovenske izobraženke od srednjega veka do prve polo-

⁴¹ Uršič, Šimec Amalija, str. 618.

⁴² Brlek et al., *Dr. Amalija Šimec*, Prošnja Amalije Šimec za zvišanje pokojnine z dne 18. 9. 1951, str. 9.

⁴³ Brlek et al., *Dr. Amalija Šimec*, Spominski zapis dr. Ane Kraker-Starman z dne 19. 9. 1993 v Kranju, str. 7.

vice 20. stoletja. *Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike*. Ljubljana: Slovenska matica, 2002, str. 197–210.

Uršič, Milena: Šimec Amalija. *Slovenski biografski leksikon* (ur. Alfonz Gspan). Ljubljana: 1960–1971, str. 618–619.

Vodopivec, Peter: *Luka Knafelj in štipendisti njegove ustanove*. Ljubljana: Kronika, 1971.

Zupanič Slavec, Zvonka in Slavec, Ksenija: Prvi slovenski šolski zdravniki in njihovo delo med leti 1909 in 1941, II. del. *ISIS* 19, maj 2010, št. 5, str. 54–58.

Zupanič Slavec, Zvonka: Dr. Ivo Pirc (1891–1967) in razvoj javnega zdravja na Slovenskem (1923–1941). *Zdravstveni vestnik* 81, 2012, str. 163–171.

Zupanič Slavec, Zvonka: *Razvoj javnega zdravstva na Slovenskem v času med prvo in drugo svetovno vojno*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja RS, 2005.

SPLETNI VIRI

Mihajlo Pupin:

https://en.wikipedia.org/wiki/Mihajlo_Pupin

Popis prebivalstva Ljubljane:

<https://www.sistory.si/>

Rockefellerjeva fundacija:

<https://www.rockefellerfoundation.org/about-us/our-history/>

Seznami potnikov v ZDA:

<http://heritage.statueofliberty.org/passenger-result>

S U M M A R Y

Amalija Šimec: A trailblazing physician. The founder of Slovenian epidemiology and bacteriology in the interwar period

Amalija Šimec (1893–1960), a native of Tržič, has been recognized in the history of Slovenian medicine as a trailblazer of Slovenian social medicine as well as epidemiology and bacteriology. She was one of the first Slovenian female physicians and one of the first school physicians. Furthermore, she was among the first female recipients of the Knafelj scholarship for studying at the University of Vienna and after the Great War the first Slovenian recipient of the Rockefeller Fellowship. In 1925 and 1926, she was granted an epidemiology fellowship to pursue further studies in the United States of America and Canada. In 1922, she founded and headed the first bacteriological-epidemiological institution for the Slovenian area, the Permanent Bacteriological Station in Ljubljana (*Stalna bakteriološka stanica*), the first institution of its kind in the territory of present-day Slovenia specialised in bacteriological and other laboratorial research. In 1926, Amalija Šimec took over the Nursing School in Zagreb and headed it until 1931. She also chaired the Socio-Medical Department at the Hygienic Institute of Ljubljana and after the Second World War the Department of Supreme Medical Supervision under the Ministry of Health.

In addition to doing trailblazing work in several fields of medicine during the interwar period, the physician Amalija Šimec actively promoted social medicine and raised public awareness about the importance of hygiene and the foundations of health-care with her publishing and lecturing activities.

ZDRAVSTVENI NASVETI
ZA DRUŽINO IN DOM

SPISALA
DR. MALKA ŠIMEC

1935

ZALOŽILA DRUŽBA SV. MOHORJA V CELJU